

აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით ჩადენილი დანაშაულის კვალიფიკაციის სამართლებრივი ასპექტები (სასამართლო პრაქტიკის მიმოხილვა)

თათია დოლიძე

სამართლის დოქტორი,
ევროპის სასწავლო უნივერსიტეტის და საქართველოს
ეროვნული უნივერსიტეტების ასისტენტ-პროფესორი,
*Financial and legal consulting group – იურიდიული
სამსახურის უფროსი*

საკვანძო სიტყვები: შეთანხმება, ნამდვილობა, კონვენცია

აუცილებელი მოგერიების ზოგადი შინაარსი: აუცილებელი მოგერიება ერთ-ერთი უძველესი სისხლის-სამართლებრივი ინსტიტუტია.¹ თავდაცვის უფლება არსებობდა ჯერ კიდევ უძველეს ხანაში. უდავოა, ისიც რომ აუცილებელი მოგერიების ცნებას დროსთან ერთად არ დაუკარგავს თავისი შინაარსი და იგი გულისხმობს ექსტრემალურ მდგომარეობაში მყოფი პირის მიერ თავისი ან სხვისი ფასეულობის გადასარჩენად, გარკვეული თავდაცვითი მოქმედებების შესრულებას და ამ თავდაცვის ფარგლებში, ხელმყოფის დაზიანებას.² ჯერ კიდევ ძველ აღთქმაში გვხვდება ძალზე საინტერესო ჩანაწერი: „თუ ქურდს ხვრელის თხრისას წაასწრეს და

1 ნაჭყებია გ., დვალაძე ი., 2007. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი გვ. 244.
2 Arnolds Edward B., Garland F. Norman., 2018. The Defense of Necessity in criminal law: the right to choose the lesser evil. The journal of criminal law and criminology, Northwest University school of law, p.10.

ისე სცემეს, რომ მოკვდა, სისხლი არ მოიკითხება.³

აუცილებელი მოგერიების ინსტიტუტის მიზნები: აუცილებელი მოგერიების ინსტიტუტის არსებობა არაერთი მიზნით არის განპირობებული და ამ მიზნების დიდი ნაწილი სრულად ეხმიანება ზოგადად სისხლის სამართლის ნორმათა ძირითად მიზნებს. კერძოდ, აუცილებელი მოგერიების მიზნებია:

- სამართლით დაცული ინტერესის ე.ი. სამართლებრივი სიკეთის დაცვა;⁴
- დანაშაულთან ბრძოლა. აუცილებელი მოგერიების მიზნად შეიძლება ისიც ჩაითვალოს, რომ რიგითი ადამიანებისათვის ასეთი უფლების მინიჭებას ერთგვარი გამაფრთხილებელი გავლენას აქვს პოტენციურ დამნაშავეებზე რაც გარკვეულწილად არის დანაშაულთან ბრძოლის პრევენციული ღონისძიება.⁵

აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობები: იმისათვის, რომ აუცილებელი მოგერიება არ გადაიზარდოს უფლების ბოროტად გამოყენებაში, თანამედროვე სისხლის სამართალი, აუცილებელი მოგერიების შეფასებისას, გამოყოფს მოგერიების მართლზომიერების პირობებს. ეს პირობებია:

- აუცილებელი მოგერიების უფლება წარმოიშობა მხოლოდ მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფის პირობებში და მთავრდება მაშინ როდესაც ეს ხელყოფა დასრულდა ან მოგერიებას სხვადასხვა მიზეზების გამო აზრი აღარ აქვს (მაგალითად, დაზიანდა სამართლებრივი სიკეთე);⁶

- მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფა უნდა იყოს არსებითი მნიშვნელობის მატარებელი და არ უნდა ატარებდეს უმნიშვნელო, წვრილმან ხასიათს;⁷
- მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფა უნდა იყოს რეალური;⁸
- მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფა უნდა იყოს იმწუთიერი;
- მომგერიებელს უნდა ამოძრავებდეს სამართლებრივი სიკეთის დაცვის გულწრფელი სურვილი;⁹
- უნდა დავიცვათ აუცილებელი მოგერიების ფარგლები.¹⁰

ზემოთ აღწერილი კრიტერიუმები არის აუცილებელი მოგერიების კვალიფიკაციის სავალდებულო პირობები. ერთ-ერთი ამ პირობის არ არსებობაც გამორიცხავს აუცილებელ მოგერიებას. თავის მხრივ, თუ სახეზე არ არის აუცილებელი მოგერიება ე.ი. სახეზეა აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილება ან სულაც სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილით გათვალისწინებულ რომელიმე სხვა ქმედება.

აუცილებელი მოგერიების კვალიფიკაციის არსებითი საკითხები: როდესაც იურისტის წინაშე დასმულია შემთხვევა, რომლის ფაქტობრივი გარემოებები ძალზე ახლოს დგას აუცილებელ მოგერიებასთან, საჭიროა მართლზომიერების პირობებიდან გამომდინარე, ზუსტად განისაზღვროს გვაქვს თუ არა სახეზე მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი ეს გარემოება. პირველ რიგში, უნდა შემოწმდეს რამდენად არის სახეზე აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობები. როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ ერთ-ერთი პირობის არარსებობაც გამორიცხავს აუცილებელ მოგერიებას. ოდნავ სპეციფიურად წყდება კვალიფიკაციის საკითხი იმ შემთხვევაში, როდესაც არ არის დაცული

3 ძველი აღთქმა, გამოსვლა, თავი ოცდამეორე, ინტერნეტბმული: <http://www.orthodoxy.ge/tserili/biblia/gamosvla/gamosvla-22.htm>

4 ნაჭყებია გ., დვალაძე ი., 2007. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი გვ. 245.

5 იქვე.

6 ტურაეა მ., 2008. სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა. გამომცემლობა ბონა კაუზა, თბილისი გვ. 197.

7 იქვე 204.

8 იქვე 204.

9 იქვე 202.

10 საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, მუხლი 28, მეოთხე ნაწილი, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, ბმული: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

მოგერიების ფარგლები. ასეთ დროს აუცილებლად უნდა ვიმსჯელოთ ხომ არ გვაქვს სახეზე აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით ჩადენილი რომელიმე ქმედება. ნებისმიერი სხვა პირობის (მაგალითად, იმწუთიერება) არ არსებობისას აღარ არის საჭირო ვიმსჯელოთ აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით ჩადენილ ქმედებაზე. მაგალითად: ა-ს რომელიც გვიან ღამით მიდიოდა სახლში, დახვდა მისი გადაცმული მეგობარი ბ, რომელმაც გადაწყვიტა გახუმრობოდა ა-ს, თითქოს ის თავდამსხმელი იყო. ა-მ ჩათვალა, რომ მასზე თავდასხმა ხორციელდებოდა და ესროლა ბ-ს. შედეგად ბ გარდაიცვალა.¹¹ ამ შემთხვევაში სახეზე არ გვაქვს აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობა – თავდასხმის რეალურობა და შესაბამისად, გამოირიცხება აუცილებელი მოგერიება. დადგება საკითხი ა-ს მიერ ჩადენილ რომელიმე დანაშაულზე ან სულაც ბრალის გამომრიცხველ საპატიო შეცდომაზე. სხვაგვარად იქნება საკითხი თუ ა-ს თავს დაესხმება ნასვამი ბ რომელიც იმდენად ნასვამია, რომ თავს ძლივს იმაგრებს და მისი წინააღმდეგობის დაძლევა ა-სთვის ძალზე ადვილია. ა-მ მთელი ძალით დაარტყა ბ-ს რის შედეგადაც ბ-მ მიიღო ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, დაკარგა თვალი, მაშინ როდესაც ა-ს შეეძლო ძლიერად ნასვამი ბ გაცილებით ნაკლები ძალის გამოყენებით მოგერიებინა. ამ შემთხვევაში დადგება საკითხი, აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით მიყენებული ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებაზე ან ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანებაზე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ყოველთვის როდესაც აუცილებელი მოგერიების პირობებიდან, საეჭვოა დაცული იყო თუ არა ფარგლები, აუცილებელია შემოწმდეს ხომ არ გვაქვს საქმე აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით ჩადენილ დანაშაულთან.

11 ტურავა მ., 2008. სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა. გამომცემლობა ბონა კაუზა, თბილისი გვ 198-205.

აუცილებელი მოგერიების ფარგლები, სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი: საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 28 მუხლის 4 ნაწილი აზუსტებს აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილების ზოგად კრიტერიუმს. აღნიშნული მუხლის თანახმად, „აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილება ნიშნავს მომგერიებლის მიერ თავდაცვის აშკარა შეუსაბამობას მასზე თავდასხმის ხასიათთან და საშიშროებასთან.“ მაშასადამე, სისხლის სამართლის კოდექსის 28 მუხლი აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს შემოწმებისთვის გამოყოფს ორ ძირითად საზომს:

- პირის მიერ განხორციელებული მოგერიება უნდა იყოს თავდასხმის შინაარსის და ინტენსივობის თანაზომიერი;
- პირის მიერ განხორციელებული მოგერიება უნდა იყოს თავდასხმით გამოწვეული საფრთხის თანაზომიერი.

აუცილებელი მოგერიების ზოგადი საზომი ცხადია გასაგებია, თუმცა ეს კატეგორია ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა შეფასდეს. შესაბამისად, საჭიროა სასამართლო პრაქტიკის დეტალური ანალიზი. წინამდებარე კვლევის ფარგლებში ჩვენ განვიხილეთ ამ საკითხთან დაკავშირებული საქმეები 2006 წლიდან დღემდე, რომელთა მოკლე ანალიზს ქვემოთ წარმოგიდგინთ:*

1. თავდასხმის არარსებობა გამოირიცხავს მოგერიებას: კოტე ლალიაშვილი იმყოფებოდა კასპში მდებარე რესტორანში. ამ დროს მას დაურეკა მეგობარმა, ასევე კასპის მაცხოვრებელმა ალექსანდრე ბასოშვილმა. ალექსანდრემ აუხსნა კოტეს, რომ მას ჩხუბი მოუვიდა ფულთან დაკავშირებით თავის მეგობარ ვალერი ლოლაშვილთან და სთხოვა ასულიყო

* **შენიშვნა:** წინამდებარე ნაშრომში განხილულ სისხლის სამართლის საქმეებში, გარკვეული სამართლებრივი და ეთიკური მოსაზრებებით საქმის ფიგურანტების სახელები, გვარები და სხვა საიდენტიფიკაციო მონაცემები შეცვლილია.

მასთან ერთად სოფელში, რაზეც კოტე უმაღლვე დათანხმდა. კოტე ნერვიულობდა კვლავ არ მომხდარიყო კონფლიქტი მეგობრებს შორის და ამიტომაც გაჰყვა ალექსანდრეს. დაახლოებით 24:00 საათზე, ვალერი გამოვიდა სახლიდან, ნახა ბიჭები. ვალერისა და ალექსანდრეს შორის კვლავ მოხდა ურთიერთშელაპარაკება. განაწყენებლმა ვალერიმ გადაწყვიტა ალექსანდრეს მოკვლა და დანით ოთხი ჭრილობა მიაყენა. ალექსანდრე დაიღუპა. ვალერი ლოლაშვილის ადვოკატი მოითხოვდა ქმედების დაკვალიფიცირებას აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით მკვლელობით. პოზიციას ადვოკატი ასაბუთებდა იმით, რომ ბიჭებს შორის კონფლიქტი წარმოიშვა. თუმცა როგორც სააპელაციო, ისე საკასაციო პალატამ მიიჩნია, რომ ვალერი ლოლაშვილის მიმართ არ ხორციელდებოდა არავითარი თავდასხმა. იგი თავად იყო საფრთხის წყარო და ქმედება დააკვალიფიცირა სსკ-ის 108-ე მუხლით.¹²

ანალოგიური პოზიცია ჰქონდა საქართველოს უზენაეს სასამართლოს კიდევ ერთ სისხლის სამართლის საქმეზეც. 2006 წლის, სექტემბრის თვეში მამუკა ბერიძე იმყოფებოდა თავის სახლში, წყნეთში. საღამოს 8 საათზე მამუკასთან მივიდა მისი მეგობარი და მეზობელი ზაზა სიჭინავა და ეზოდან დაუძახა მას. მამუკა გავიდა ეზოში. მეგობრების საუბარი მოულოდნელად ჩხუბში გადაიზარდა, ამ დროს მამუკამ სახლიდან წინასწარ გამოტანილი მაკაროვის სისტემის ცეცხლსასროლი იარაღიდან ესროლა ზაზას მოკვლის მიზნით, მან შვიდჯერ გაისროლა. ზაზამ მიიღო სხეულის მძიმე დაზიანება და ადგილზევე გარდაიცვალა. პირველი ინსტანციის სასამართლომ მამუკა ბერიძე დამნაშავედ სცნო სსკ-ის 108-ე და 236-ე მუხლებით გათვალისწინებულ დანაშაულებში. განსასჯელის ადვოკატმა გაასაჩივრა გადა-

წყვეტილება და მოითხოვდა ქმედება გადაკვალიფიცირებული სსკ-ის 113-ე მუხლით, როგორც აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით ჩადენილი მკვლელობა. ადვოკატი ამტკიცებდა, რომ მეზობლებს შორის კონფლიქტი გაგრძელდა დაახლოებით ნახევარი საათი და მის დაცვის ქვეშ მყოფს ჰქონდა მოლოდინი, რომ გარდაცვლილი თავს დაესხმებოდა. უზენაესმა სასამართლომ არ გაიზიარა ადვოკატის პოზიცია, რადგან ხანგრძლივი კონფლიქტის შესახებ საქმეში არსებული არც ერთი მტკიცებულება არ მიუთითებდა. პალატამ ჩათვალა, რომ გამოირიცხება როგორც აუცილებელი მოგერიება, ისე აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილება რადგან „აუცილებელი მოგერიების მთავარი კომპონენტები – თავდასხმა და თავდაცვის მიზანი მოცემულ შემთხვევაში არ არსებობს და, შესაბამისად, ვერც მისი ფარგლების გადაცილება მოხდებოდა.“ ამიტომაც უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატამ ქვემდგომი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილებები კვალიფიკაციის ნაწილში დატოვა უცვლელი.¹³

2. საფრთხის წყაროს მნიშვნელობა კვალიფიკაციისას: ქობულეთში მცხოვრებ თორნიკე ბაბაიანს 2006 წლის სექტემბრიდან ჰქონდა უთანხმოება ავტომანქანის გაყიდვისა და თანხის მიღების თაობაზე ბონდო რიკაძესთან. განაწყენებული თორნიკე თავის მეგობარ დათო ლელაშვილთან ერთად 2007 წლის იანვრის თვეში მიდის ბონდოსთან სახლში სალაპარაკოდ. ბონდოსა და თორნიკეს შორის საუბარი მალევე გადადის კონფლიქტში. თორნიკემ ნაჭახით, რომელიც თან ჰქონდა, განსაკუთრებული სისასტიკით სხვადასხვა ტიპის დაზიანება მიაყენა ბონდოს. ამის შემდეგ თორნიკემ და დათომ ერთობლივად მიაყენეს დანით დაზიანებები ბონდოს. ეს უკანასკნელი

12 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 11.05.2009 წლის გადაწყვეტილება სისხლის სამართლის საქმეზე, საქმის ნომერი აპ-950.

13 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება 12.08.2010 წლის გადაწყვეტილება სისხლის სამართლის საქმეზე, საქმის ნომერი 667-აპ-10.

მიყენებული დაზიანებების გამო, ადგილზევე გარდაიცვალა. ამ ეპიზოდს შეესწრო გარდაცვლილის შვილი, რომელიც დაედევნა გაქცეულ თორნიკესა და დათოს აღმაშენებლის გამზირზე, ერთ-ერთი ბანკის წინ გააჩერა ისინი, თორნიკე და დათო მოუტრიალდნენ გარდაცვლილის შვილს და დანით მიაყენეს სხეულის სხვადასხვა ტიპის დაზიანება. შედეგად ისიც გარდაიცვალა. პირველი ინსტანციის სასამართლომ თორნიკესა და დათოს ქმედება დააკვალიფიცირა, როგორც დამამძიმებელ გარემოებებში განზრახ მკვლელობა. მსჯავრდებულების ადვოკატმა განაჩენი გაასაჩივრა. ერთ-ერთი მისი მოთხოვნა იყო ქმედების კვალიფიკაცია სსკ-ის 113-ე მუხლით, რადგან ქმედება ჩაიდინეს ორმხრივი ჩხუბის დროს და მსჯავრდებულებს ჰქონდათ განცდა, რომ მათ სიცოცხლეს საფრთხე ემუქრებოდა. არც სააპელაციო და არც საკასაციო ინსტანციის სასამართლოებმა არ გაიზიარეს ადვოკატის მოთხოვნა იმის გამო, რომ მოცემულ შემთხვევაში საფრთხის წყარო თავად განსასჯელები იყვნენ.¹⁴

3. საფრთხის ამოწურვით მოგერიების უფლება მთავრდება: 2006 წლის დეკემბერში, 3 საათზე, ალექო ჯალიაშვილს გაეღვიძა დათო ჯოჯუას ოთახიდან გამოსული ყვირილისა და ჩხუბის ხმაზე. ის მაშინვე მივიდა ჯოჯუას ოთახთან და იქვე ოთახის აივანზე შენიშნა რომ ნასვამი დათო ჯოჯუა ცივი იარაღით ემუქრებოდა მამამის მამუკა ჯოჯუას, ასევე ლანძღავდა და ცემდა. ალექომ მაშინვე დანა ხელიდან გამოსტაცა დათოს და მოკვლის მიზნით, გულმკერდის არეში მიაყენა ქრილობა, ასევე წვივის არეში, მხართან და ხელებთან. ჯამში ეს დაზიანებები იყო სხეულის მსუბუქი ხარისხის დაზიანება და არ ატარებდა სასიკვდილო ხასიათს. ალექო ჯალიაშვილმა დათო ჯოჯუას მჭრელი საგნით მიაყენა ქალა ტვინის ღია ტრამვა, რამაც გამოიწვია დათო ჯოჯუას სიკვდილი. პირველი ინსტანციის სასამართლომ ეს ქმედება

დააკვალიფიცირა, როგორც განზრახ მკვლელობა. განაჩენი მსჯავრდებულის ადვოკატებმა ჯერ სააპელაციო წესით გაასაჩივრეს, ხოლო შემდეგ საკასაციო ინსტანციაში. კასატორები მოითხოვდნენ ქმედების გადაკვალიფიცირებას 113-ე მუხლით. საკასაციო პალატამ არ გაიზიარა კასატორების პოზიცია იმის გამო, რომ მსჯავრდებული ქრილობებს აყენებდა დანის წართმევის შემდეგ – ე.ი. მას მერე, რაც საფრთხე ამოწურული იყო.¹⁵

4. გარემო პირობები არსებითა კვალიფიკაციისას: ძალზე საინტერესოა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2006 წლის 2 ივნისის განჩინება აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებასთან დაკავშირებით.¹⁶ ზ. წიწილაშვილი მუშაობდა თელავის რაიონის სოფელ კისისხევში არსებულ ერთ-ერთ ღვინის ქარხანაში, ინჟინერ-მშენებლის პოზიციაზე. 2004 წლის 4 ივნისს წიწილაშვილი, კომპანიის დირექტორის მითითებით მივიდა ქარხნის დარაჯებთან და სთხოვა მათ ეზოში არსებული ელექტროგანათების გამორთვა. ქარხნის მცველებმა, გ. ლამაზაშვილმა და შ. ქოროღლიშვილმა მოთხოვნა არ შეასრულეს. მეორე დღეს წიწილაშვილი ისევ მივიდა დარაჯებთან და უთხრა, რომ მათ დირექტორი იბარებდა. როგორც ჩანს, დირექტორი განაწყენებული იყო დარაჯების ასეთი გულგრილობით. დირექტორი საკმაოდ მკაცრად ესაუბრა მცველებს და სამსახურიდან გაშვებითაც დაემუქრა მათ. დირექტორისთვის ამბის მიტანით განაწყენდნენ დარაჯები. ქარხნის ეზოში გამოსულ წიწილაშვილს ლამაზაშვილმა შეაგინა და სახეში მუშტი დაარტყა. დარტყმის შედეგად წიწილაშვილი ძირს დაეცა. ლამაზაშვილი მას ზემოდან დაატდა და ცემა გააგრძელა, თან მოკვლით ემუქრებოდა. წი-

15 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება 15.09.2009 წლის გადაწყვეტილება სისხლის სამართლის საქმეზე, საქმის ნომერი 560-აპ-09.
 16 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება 15.10.2007 წლის გადაწყვეტილება სისხლის სამართლის საქმეზე, საქმის ნომერი 560-აპ-07.

14 იქვე.

წილაშვილმა ჯიბიდან ამოიღო საკეცი დანა და ორჯერ დაარტყა ლამაზაშვილს. შედეგად ლამაზაშვილი გარდაიცვალა. პირველი ინსტანციის სასამართლომ ქმედება დააკვალიფიცირა როგორც განზრახ მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით. სააპელაციო სასამართლომ აღნიშნული კვალიფიკაცია დატოვა უცვლელი. უზენაესი სასამართლოს პოზიციაც კვალიფიკაციასთან მიმართებაში გახლდათ მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით. სასამართლომ სამოტივაციო ნაწილში ხაზი გაუსვა იმ გარემოებას რომ აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილება სახეზეა შემდეგ გარემოებათა გამო:

- წილაშვილს ჰქონდა დანა, ლამაზაშვილი იყო უიარაღოდ, რის გამოც მდგომარეობა არათანაზომიერი იყო წილაშვილის სასარგებლოდ;
- შემთხვევა ხდებოდა ისეთ გარემოში, სადაც ირგვლივ სხვა ადამიანებიც იყვნენ, რომელთაც შეეძლოთ ამ თავდასხმის მოგერიება;
- წილაშვილმა უსაფუძვლოდ ჩათვალა, რომ მის სიცოცხლეს საფრთხე ემუქრებოდა;
- წილაშვილმა ორჯერ დაარტყა დანა ლამაზაშვილს.¹⁷

5. მოგერიების საშუალება (იარაღი) არსებითა კვალიფიკაციისას: აუცილებელი მოგერიების ფარგლებზე საუბარი საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის გადაწყვეტილებაშიც. ერეკლე ჩინჩალაძე და ბურაბ ცაავა ზესტაფონის ერთ-ერთ სოფელში ცხოვრობდნენ, ისინი დიდი ხანია იცნობდნენ ერთმანეთს. 2011 წლის 15 აგვისტოს, ერეკლე ჩინჩალაძემ შეაგინა ბურას შვილებს ნინოს და გოგას. ბურა გამოექომაგა მათ და კამათი უკვე ერეკლესა და ბურას შორის გაგრძელდა. ბურამ ერეკლეს დაარტყა, ერეკლე შეეცადა ხელი ეკრა მისთვის და წაეჭვია მაგრამ

ბურამ კვლავ გააგრძელა მისი ცემა. დარტყმის საპასუხოდ ერეკლემ რკინის ნიჩაბი ჩაართა ბურას თავში, შედეგად ამ უკანაკსნელმა მიიღო ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება. საკასაციო პალატა მიიჩნევს, რომ ასეთ პირობებში ერეკლეს მართალია შეექმნა ბურას აგრესიისაგან თავის დაცვის საჭიროება და მისი მოგერიების აუცილებლობა მაგრამ მასზე თავდასხმა არ იყო ისეთი ინტენსივობის და არ ატარებდა ისეთ საშიშ ხასიათს, რაც საჭიროს გახდიდა ამ პირის მოსაგერიებლად ლითონის, თხელი, მძიმე, მჭრელპირიანი ნიჩბის გამოყენებას და მის ჩართვას სიცოცხლისათვის საშიშ ადგილას – თავში. სასამართლო მიიჩნევს რომ ერეკლეს ბურას მოგერიება თავისუფლად შეეძლო უფრო ნაკლებად დამაზიანებელი თავდაცვითი მოქმედებით.¹⁸

6. მომგერიებლისა და თავდასხმელის ფიზიკური მდგომარეობა მნიშვნელოვანია კვალიფიკაციისას: აუცილებელი მოგერიების ფარგლებზე მსჯელობა გვხვდება საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კიდევ ერთ გადაწყვეტილებაში. 2012 წლის 22 მარტს, მეგობართან ვახშობის შემდეგ, მიშა ჭკადუამ დალია და კვლავ უნდოდა ქეიფის გაგრძელება, მან აიღო ორი ცალი ჭიქა, ორი ლიტრი ღვინო და გარეთ გავიდა დაღვეისთვის პარტნიორის მოსაძებნად. ამ დროს მას შეხვდა სამსახურიდან დაბრუნებული შალვა ნიკლაური და შესთავაზა დაეღიათ ერთად. ბიჭები ახლოს მდებარე სააგარაკე სახლში წავიდნენ დასალევად. მიშამ დაასხვა ღვინო და შალვას ერთი და იმავე სადღეგრძელოს სამჯერ დაღვეა მოსთხოვა, შალვამ ცოტა მოსვა, რადგან იგი სამსახურში უნდა დაბრუნებულიყო. მიშა საკმაოდ აგრესიულად იქცეოდა და აშკარად ჩხუბის საბაბს ეძებდა. მიშა ძალიან ნასვამი, ხოლო შალვას მხოლოდ ერთი ჭიქა ჰქონდა დაღვეული. კონფლიქტის თავიდან აცილების მიზნით შალვა ფეხზე წამოდგა

17 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება 11.06.2006 წლის გადაწყვეტილება სისხლის სამართლის საქმეზე, საქმის ნომერი 455-აპ-06.

18 საქართველოს უზენაესი სასამართლო, 26.12.2012 წლის გადაწყვეტილება, საქმის ნომერი 349-აპ-12.

და წასვლა დააპირა, გაბრაზებულმა მიშამ მას ცემა დაუწყო. შალვამ ამის საპასუხოდ მჭრელი ლითონის იარაღით ზურგის არეში არაერთი ჭრილობა მიაყენა მას. შედეგად მიშამ გონება დაგარკა. შალვამ ჩათვალა რომ იგი მოკვდა და დატოვა იქაურება. მიშა უახლოეს სამედიცინო პუნქტში გადაიყვანეს და დროული სამედიცინო ჩარევით შესაძლებელი გახდა მისი გადარჩენა. ქვემდგომი ინტანციების სასამართლოს გადაწყვეტილებათა საფუძველზე შალვას ქმედება დაკვალიფიცირდა როგორც განზრახ მკვლელობის მცდელობა. მსჯავრდებულმა საკასაციო საჩივარი შეიტანა საქართველოს უზენაეს სასამართლოში და მოითხოვა კვალიფიკაციის შეცვლა. საკასაციო პალატამ გაიზიარა მსჯავრდებულის პოზიცია იმასთან დაკავშირებით, რომ მომხდარი შემთხვევის დროს შალვა იმყოფებოდა აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში, რა დროსაც მან აშკარად გადააცილა კანონით გათვალისწინებულ დაცვის ფარგლებს, რამაც გამოიწვია მძიმე შედეგი და აქედან გამომდინარე, არ არსებობს საფუძველი განზრახ მკვლელობის მცდელობით ქმედების კვალიფიკაციის მართალია, დაზარალებულ მიხეილ ქკადუას აღენიშნებოდა მძიმე ხარისხის დაზიანებები, მაგრამ თავად შალვა წიკლაურის არ ყოფილა დაზიანებების გარეშე. ექსპერტიზის დასკვნის საფუძველზე მას აღენიშნებოდა სისხლნაჟღენთი მარცხენა წარბის გარე კიდეში, არაერთი დაზიანება ხელის და თითების არეში და დაზიანება ქვედა ყბის მარჯვენა ნახევარში. პალატის აზრით შალვას დაზიანებები მიუთითებს მიხეილ ქკადუას ფიზიკურ უპირატესობაზე. ჩხუბის დროს მან კუთხეში მიაგდო შალვა. იგი წაქცეულ მდგომარეობაში კედელზე ნახევრად იყო მიყუდებული და ცდილობდა თავი დაეცვა მიხეილ ქკადუასაგან, რომელიც მას ზემოდან დააჯდა და ხელებს ურტყამდა. შალვამ აღიქვა, რომ მიშასაგან სერიოზული საფრთხე ემუქრებოდა და იქვე არსებული გამოძიებით დაუდგენელი რკინის საგნით მიაყენა მას მრავლობითი

დაზიანებები – კისრის, ზურგის, მარცხენა ილიიისა და მხარის არეში. პალატამ მიიჩნია რომ სახეზე იყო ჯანმრთელობის დაზიანება აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით. მართალია შალვა წიკლაურს დაზარალებულის მხრიდან შეექმნა აგრესიისაგან თავის დაცვის საჭიროება და აღმოჩნდა მოგერიების მდგომარეობაში, მაგრამ აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ მასზე თავდასხმა არ იყო ისეთი ინტენსივობის და არ ატარებდა ისეთ საშიშ ხასიათს სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის. პალატამ ყურადღება მიაქცია იმ გარემოებას, რომ შალვა იყო სრულიად ფხიზელი, მაშინ როდესაც მიშა იყო ძლიერ ნასვამი, შალვა იყო შეიარაღებული მჭრელი საგნით, იმ ფონზე, როდესაც მიშა იყო ყოველგვარი იარაღის თუ საგნის გარეშე. შესაბამისად, პალატა მიიჩნევს, რომ ყოველივე ეს არ ქმნიდა ისეთ უკიდურეს ვითარებას, რაც აუცილებელს გახდიდა მიშას მოსაგერიებლად ლითონის მჭრელი საგნის გამოყენებას და პირისათვის მძიმე ხარისხის დაზიანების მიყენებას. პალატას მიაჩნია, რომ შექმნილი მდგომარეობის გამო მსჯავრდებული აღმოჩნდა აშკარა შეუსაბამობაში თავდასხმის ხასიათსა და საშიშროებასთან.¹⁹

7. თავდახმის უპირობო მოლოდინმაც შეიძლება წარმოშვას თავდაცვის უფლება: აუცილებელი მოგერიების კვალიფიკაციის პრობლემურ ასპექტებზე საუბრისას არ შეიძლება არ მიმოვიხილოთ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის გადაწყვეტილება ამ საკითხზე. ირაკლი დონაძე, ალექსადრე დევიძემ დუტა ქკადუამ და გიორგი რობაქიძემ მანქანაში ჩაისვეს, წაყვანა შესთავაზა. ირაკლი მანქანის სალონში უკან დაჯდა ხოლო დევიძემ მანქანას მართავდა. მანქანაში ყოფნისას, დევიძემ და ქკადუამ დონაძეს მიაყენეს სიტყვიერი და ფიზიკური შეურაცხყოფა. ისინი დონაძეს მოკვლით

¹⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლო, 26.12.2012 წლის გადაწყვეტილება, საქმის ნომერი 349-აპ-12.

ემუქრებოდნენ. დონაძემ კარგად იცოდა რომ ორივე კრიმინალური სამყაროს წარმომადგენლები იყვნენ და დევიძე იძებნებოდა კიდევ დანაშაულის ჩადენისათვის და ის ყოველთვის შეიარაღებული დადიოდა. ამიტომაც დონაძემ სთხოვა მათ მანქანის გაჩერება, მანქანის გაჩერების შემდეგ დაწყებული კამათის გამო ჭკადუამ ამოიღო იარაღი და მოკვლით დაემუქრა დონაძეს. დონაძემ სცადა მისთვის იარაღის წართმევა, რადროსაც იარაღი შემთხვევით გავარდა და ტყვია მოხვდა, როგორც თავად დონაძეს ასევე იქვე მჯდომ რობაქიძეს, ეს უკანასკნელი გარდაიცვალა. შემინებულმა დონაძემ ისარგებლა ჭკადუას სიმთვარლით და წაართვა მას პისტოლეტი, ასევე რამდენჯერმე ესროლა რადგან ფიქრობდა, რომ მას მეორე იარაღიც ჰქონდა. ამის შემდეგ იგი გადმოვიდა მანქანიდან და დატოვა იქაურობა. აღნიშნულ საქმეში საკვანძოა, იარაღის წართმევის შემდეგ შეწყდა თუ არა დონაძისთვის აუცილებელი მოგერიების უფლება? დიდმა პალატამ მიიჩნია, რომ მიუხედავად იარაღის წართმევისა, საფრთხე რომელიც ამ დროს დონაძეს ემუქრებოდა ჯერ კიდევ არ იყო ამოწურული და ამის გამო დონაძეს კვლავ ჰქონდა უფლება, გამოეყენებინა მოგერიების უფლება, რადგან დონაძეზე თავდასხმა შესაძლებელია განხორციელებულიყო იარაღის გარეშეც, ამისი ყველა წინაპირობა არსებობდა მანამდე. შესაბამისად, დიდმა პალატამ დონაძის მიერ ჩადენილი ქმედება შეაფასა როგორც აუცილებელი მოგერიება.²⁰

სტატისტიკა: აუცილებელი მოგერიების ფარგლებზე საუბრისას არ შეიძლება არ შევეხოთ ქვეყანაში არსებულ სტატისტიკას. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის, 2018 წლის თებერვლის თვის მონაცემებით აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით ჩადენილი ქმედება საქართველოში არ მომხდარა.

20 საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის გადაწყვეტილება, საქმის ნომერი N86 კოლ.

იგივე მდგომარეობა იანვრის თვეში. ანალოგიური მაჩვენებელია 2017 წელსაც.²¹

მაშასადამე, აუცილებელი მოგერიების ფარგლებთან მიმართებაში, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში სასამართლო ეყრდნობა შემდეგ კრიტერიუმებს:

- თავდაცვის დროს გამოყენებული საშუალება. მაგალითად, თუ თავდაცვის მდგომარეობაში მყოფ პირს აქვს რაიმე ტიპის იარაღი, დანა, ნიჩაბი იმ ფონზე, როდესაც თავდამსხმელს ასეთი საშუალება არ აქვს, ასეთ დროს მოგერიების ფარგლების შეფასების სტანდარტი გაცილებით უფრო მკაცრია და სასამართლო მეტად იხრება აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით კვალიფიკაციაზე;
- მნიშვნელოვანია ასევე თავდამსხმელის მდგომარეობა. მაგალითად, თუ თავდამსხმელი არის ნასვამი, თავდაცვის მდგომარეობაში მყოფ პირს მოეთხოვება გამოიყენოს მეტად დამზოგველი ზომები;
- მნიშვნელოვანია ასევე გარემო, სადაც მოხდა შემთხვევა. უზენაესი სასამართლოს ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში ხაზგასმულია, რომ შემთხვევა მოხდა ისეთ მდგომარეობაში, სადაც სხვა ადამიანებიც იყვნენ და შესაძლებელი იყო ჩარეულიყვნენ. თუმცა ჩვენ ვერ დავეთანხმებით აღნიშნულ არგუმენტაციას, რადგან აუცილებელი მოგერიება არის უფლება და სისხლის სამართლის კოდექსის 28 მუხლში პირდაპირ არის მითითებული, რომ მისი გამოყენება შესაძლებელია მაშინაც, როცა პირს აქვს საშუალება, სხვაგვარად დაიცვას თავი, თუნდაც მოუხმოს დასახმარებლად სხვას. სწორედ ამიტომ მიგვანია აღნიშნული გარემოებით აპელირება არ არის მართებული;

21 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური ვებ გვერდი: http://geostat.ge/?action=page&p_id=601&lang=geo

- ექსტრემალური მდგომარეობის მიუხედავად, სასამართლო ავალდებულებს თავდაცვის მდგომარეობაში მყოფ ადამიანს გაიაზროს თავდასხმის საშიშროება და ამის შესაბამისად წარმართოს თავდაცვა;
- აუცილებელი მოგერიების უფლების გამოყენებისას მნიშვნელოვანია თავდასხმის მოლოდინი. ცხადია, აუცილებელი მოგერიება დროში შეზღუდულია, ეს უფლება წარმოიშობა თავდასხმის დაწყებიდან და მთავრდება მას მერე, რაც სა-

ფრთხე ამოიწურა. თუმცა სრულებით არ არის აუცილებელი თავდასხმა დაიწყოს, შესაძლებელია თავდასხმის დაწყებამდე ამ უფლების გამოყენება იმ შემთხვევაში, თუ ცხადია, რომ თავდასხმა დიდი ალბათობით აუცილებლად დაიწყება. მაგალითად, თუ თავდასხმელს იარაღი წაართვეს მაგრამ არსებობს რისკი, რომ ის სხვა მეთოდით ეცდება კვლავ თავდასხმას, აუცილებელი მოგერიება ასეთ შემთხვევაში შესაძლებელია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, www.matsne.gov.ge
2. საქართველოს კონსტიტუცია. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, www.matsne.gov.ge
3. ვესელსი ი., ბიოლკე ვ., 2012. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი დანაშაული და მისი აგებულება (38-ე გადამუშავებული გამოცემა). თსუ-ს გამომცემლობა, თბილისი.
4. ტურავა მ., 2013. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. გამომცემლობა ბონა კაუზა, თბილისი.
5. მჭედლიშვილი ქ., 2014 სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი I, ძირითადი საკითხები კითხვა-პასუხებით. გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი.
6. Samaha J. 2017. Criminal law. University of California, United States of America.
7. ლეკვეიშვილი მ., თოდუა ნ., მამულაშვილი გ., 2011. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი (წიგნი I). მეოთხე გამოცემა, გამომცემლობა მერიდინი, თბილისი.
8. Ashworth A., Horder J., 2017. Principles of criminal law. Seventh edition, Oxford University.
9. Arnolds Edward B., Garland F., 2018. The Defense of Necessity in criminal law: the right to choose the lesser evil. The journal of criminal law and criminology, Northwest University.
10. ბიბლია, 2017. ძველი და ახალი აღთქმა. პალიტრა L.
11. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები, ელექტრონული ბმული: <http://www.supremecourt.ge/court-decisions/criminal-cases/>
12. Spelman J., 2017. The Morality of Killing in Self-Defense A Christian Perspective. Ashbrook Statemanship Thesis.
13. Kretzmer D., 2013. The inherent right to self-defense and proportionality in Jus and Bellum. The European Journal of international law, Oxford University Press.

KEY ASPECTS OF PROPORTIONALITY IN SELF-DEFENCE (CASE LAW ANALYSIS)

Tatia Dolidze

Assistant-professor at European Teaching University and Georgian National University, Head of Legal Department at Financialand Legal Consulting Group

KEY WORDS: Court, Deccesion, Qualification

RESUME

Self-defence is one of the ancient institutions of criminal law. Article 28 of Georgian criminal code defines basis for the self-defence. During qualification of self-defence, the most important aspect is proportionality of defence. The criminal code of Georgia defines general fundaments of proportionality. However, main point and criteria while qualification it detailed analysis of Georgia case law. In the research, we have discussed legal regulation of self defence, Georgian case law and statistic. According to the research we have suggested main criterias of qualification self defence proportionality.

NOTES:

1. Nachkebia G., Dvalidze I., 2007. Meridiani, Tbilisi, p. 244. (In Georgian)
2. Arnolds Edward B., Garland F. Norman., 2018. The Defense of Necessity in criminal law: the right ro choose the lesser evil. The journal of criminal law and criminology, Northwest University school of law, p. 10. (In English)

3. Old Testament, 22 Part, Link: <http://www.orthodoxy.ge/tserili/biblia/gamosvla/gamosvla-22.htm> (In Georgian)
4. Nachkebia G., Dvalidze I., 2007. Meridiani, Tbilisi, p. 245. (In Georgian)
5. Ibid.
6. Turava M., 2008. Introduction to criminal law. Bona Kauza, Tbilisi, p. 197. (In Georgian)
7. Ibid, p. 204.
8. Ibid.
9. Ibid, p. 202.
10. Criminal code of Georgia, Article 28, Legislative Herald of Georgia, Link: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426> (In Georgian)
11. Turava M., 2008. Introduction to criminal law. Bona Kauza, Tbilisi, pp. 195-205. (In Georgian)
12. Supreme court of Georgia, 11.05.2009 decision, Case number: AP-950. (In Georgian)
13. Supreme court of Georgia, 12.08.2010 decision, Case number: AP-667-10. (In Georgian)
14. Ibid, Case number: AP-667-10.
15. Supreme court of Georgia, 15.09.2009 decision, Case number: AP-560-09. (In Georgian)
16. Supreme court of Georgia, 15.10.2007 decision, Case number: AP-560-07. (In Georgian)
17. Supreme court of Georgia, 11.06.2006 decision, Case number: AP-455-06. (In Georgian)
18. Supreme court of Georgia, 26.12.2012 decision, Case number: AP-349-12. (In Georgian)
19. Ibid, Case number: AP-349-12.
20. Decision of grand chamber on criminal law case number 86 kol. (In Georgian)
21. National statistic agency of Georgia. Link: http://geostat.ge/?action=page&p_id=601&lang=geo (In Georgian)

BIBLIOGRAPHY:

1. Criminal code of Georgia, Legislative Herald of Georgia, Link: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426> (In Georgian)
2. Constitution of Georgia, Legislative Herald of Georgia, Link: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426> (In Georgian)
3. Veselsi I., Biolke V., 2012. introduction to criminal law, Crime and it's structure (38th edition) Tbilisi State University, Tbilisi. (In English)
4. Turava M., 2013. Introduction to Criminal law, Bona Kauza, Tbilisi. (In Georgian)
5. Mchedlishvili K., 2014. Introduction to criminal law, Main issues, Questions and answers, Meridiani, Tbilisi. (In Georgian)
6. Samaha J., 2017. Criminal law. University of California, United States of America. (In English)

7. Lekveishvili M., Todua N., Mamulashvili G., 2011, Criminal law, 4th edition, Meridiani, Tbilisi. (In Georgian)
8. Ashworth A., Horder J., 2017. Principles of criminal law. Seventh edition, Oxford University. (In English)
9. Arnolds Edward B., Garland F., 2018. The Defense of Necessity in criminal law: the right to choose the lesser evil, The journal of criminal law and criminology, Northwest University.
10. Old Testament, 22 Part, 2017. Palitra L. (In Georgian)
11. Supreme court decisions, Link: <http://www.supremecourt.ge/court-decisions/criminal-cases/> (In Georgian)
12. Spelman J., 2017. The Morality of Killing in Self-Defense A Christian Perspective. Ashbrook Statedemanship Thesis. (In English)
13. Kretzmer D., 2013. The inherent right to self-defense and proportionality in Jus and Bellum. The European Journal of international law, Oxford University Press. (In English)